

KALÓ FERENC

HERZEN ÉS A ZENE

A. I. Herzen (1812--1870) kiemelkedő helyet foglal el a XIX. századi orosz gondolkodók között. 1847-ig Oroszországban, majd haláláig emigrációban kifejtett politikai tevékenysége, publicisztikája, szépírói munkássága, filozófiai, történelmi nézetei jelentős hatást gyakoroltak a kortárs nemzedékre, több vonatkozásban az utókorra is.

Herzen szerteágazó munkásságában, széleskörű érdeklődésében jelentős helyet foglalnak el a művészetek, a művészetekről kifejtett gondolatok. Ismeretes, hogy értékes irodalomkritikusi tevékenységet fejtett ki, melynek fő vonala az irodalom és a valóság kapcsolatának problematikája. Ha ehhez a munkásságához nagyságrendjében nem is vethető, mégis értékesek, több esetben napjainkban is gondolkodásra készítő megállapításai, elképzelései, melyeket a színház társadalompolitikai szerepéről, a színház-művészet hivatásáról, a közönséget formáló erejéről vallott. A festészet iránti érdeklődés jelei is fellelhetők nála; a reneszánszról, kimagasló művészeiről vagy a kortárs orosz festőkről írottak sok vonatkozásban ma is figyelmet érdemlőek.

Amikor Herzen és a zene kapcsolatát vizsgáljuk, tudnunk kell, hogy munkássága e területen nem olyan jelentős és átfogó igényű, mint az irodalomkritikusi tevékenysége.

Cikkeiben, irodalmi műveiben kevés említés esik a zenéről, e megjegyzések eléggé szűkszavúak. Úgy vélem, nem a zene iránti érdektelenségről van szó, ezt egyértelműen bizonyítja, hogy naplójeljegyzéseiben, leveleiben gyakran találunk utalást koncertekre, operákra, zeneszerzőkre, karmesterekre, vagyis a korabeli zenei életre. A szűkszavúság azzal magyarázható, hogy Herzen sokoldalú tevékenységében -- a filozófiai, történetpolitikai munkássága mellett -- végső soron az irodalom a meghatározó. Ehhez értett legjobban, s méltán hitte, hogy az irodalom (s ebből adódóan

a színház) tudja eszközeivel legteljesebben tükrözni azt a mondánivalót, melyet a társadalmi harc napirendre tűzött.

A XIX. század első évtizedeiben a zene meglehetősen szűk körben létezett Oroszországban, a zenei életet az európai, elsősorban az olasz opera uralta, csak a 30-as évek második felétől bontakozott ki az orosz operát magába ötvöző orosz nemzeti opera Glinka munkássága révén. A szó orosz értelmében vett hangversenyéletről is csak a 40-es évektől beszélhetünk, amikor is olyan kiemelkedő előadóművészek, mint Liszt Ferenc, Brahms és Viardot, A. F. Servais belga csellóművész stb. viszonylag nagyobb számban közönség előtt léptek fel. Azzal a megjegyzéssel, hogy Herzent szűkebb körben valamiféle jelentős zenekritikusi tehetséggel, tevékenységgel felruházni, azt hiszem, érdemes figyelniük azokra a zeneszerzőkre, zenei művekre, azokra az előadóművészekre, akikről említést tett, hiszen még egy ilyen vázlatos kép is segítséget nyújt sokszínű egyéniségének, tehetségének megrajzolásához.

Feljegyzéseink élére kívánczok az a megjegyzés, ami a négytal szövegére utal Herzennél. 1842. június 28-i naplójegyzése¹ arról leírja, hogy az egyszerű orosz paraszt vigasztalanul házas éneke felkeltette figyelmét, meghatotta, ami nem csupán a nép iránti érdeklődésének bizonyítéka, hanem egyszerűen annak a szemléletnek a tükröződése is, ami Glinka munkássága következtében a 30--40-es években a határok őrlésében kezdett kialakulni. E megnyilatkozás nem csupán egyszerű hangulat, hiszen az orosz irodalom kezdeteiről szólva is fontos esztétikai tartalmat tartalmaz, melyekben a mindennapi élet örömei, szomorúságai jutottak kifejezésre.² Sőt egy 1861-ben írt leveléből az is kitűnik, hogy érdeklődést mutatott N. F. Scserbinának, az orosz folklór költőjének azon törekvései iránt, hogy külföldön orosz népdalgyűjtést adjon ki, bár megjegyezte Herzen, hogy ez Oroszországban volna célszerű, mert a külföldiek ez csupán kuriózum.³

A 40-es években Herzen gyakran látott operaelőadásokat, látott Oroszországban vendégszereplő előadóművészeket. Ezekről naplójegyzéseiben, leveleiben egyszer-egyszer rövid értékeléseket is találunk.

1840. április 4-én Moszkvában koncertezett A. F. Servais, (1802-1866) belga csellóművész és Viextemps (1820--1881) hangfűzőművész. A koncert előadásai nem nyerték el Herzen tetszését, azt "... a művészet iránti

csönnyitása"-ként bört "Die Allmach-tól" előadóművészet, valóban

A negyvenes számítottak Liszt több ugyancsak ket. (Később, 10 zenei élet kiváló en nyilatkozott. tatással irak mint a személye orosz zene európa tanúja volt e nag virtuóz előadóművészt 26-án Gra ronekül játszott ilyen magyar".⁷ s egy évtizedde helyén!) Méhány n sülyözve, hogy l ságszámha meg, s Liszt ilyen "...

Az említett megállapításra ki jut a csellóművész találkozhatunk, ezt: "Bármit is kibontakozó drám drámával együtt r keződik".⁹ Példá A zsidó lány (G Vilmos c. operát utóbbiban -- a z rászhatásával ve

csenyítésként konstata. Ugyanezen a koncerten hangzott el Schubert "Die Albnacht Gottes" c. műve is a milánói Scala énekesnője, Chestalotti előadásában, amelyről viszont úgy vélekedett, hogy "... az igazi művészet, valóban szívet-lelket megindító, elragadó."⁵

A negyvenes évek oroszországi koncertéletében jelentős eseménynek számítottak Liszt Ferenc fellépései. 1842-ben Pétervárott, egy évvel később ugyancsak Péterváron és Moszkvában adott nagy sikertű hangversenyeket. (Később, 1847-ben Kijevben, Odesszában is.) Megismerkedett az orosz zenei élet kiválóságival, köztük Glinkával, akinek operáiról elismerően nyilatkozott. A korabeli orosz folyóiratokban a zenekritikusok elragadtatással írtak a koncertéről; Sztaszov is nagyra értékelte ezeket, valamint a személyes kapcsolatokat, s azt a munkát, amit Liszt végzett az orosz zene európai népszerűsítéséért.⁶ Herzen is többször szem- és fültanúja volt e nagy érdeklődés kísérte koncertsorozatnak, Liszt tehetsége, virtuóz előadásmódja őt is csodálatra, lelkesedésre készítette. 1843. április 26-án Granovszkijhoz írt levelében jegyezte meg: "Liszt tegnap remekül játszott, ... Balhori Istvánon és Attilán kívül nem volt még ilyen magyar".⁷ (Az elragadtatás szavai a postatlanságot is feleltetik, s egy évtizeddel később bizonyára Kossuth nevére szerepelt volna Attila helyén!) Néhány nappal később Danilóvban is megörököltette élményét, hangszólítva, hogy Liszt a fellépettől valószínűleg is felülmúlta, ami ritkaságszámba megy, s ilyenre csak az igazán nagy művészetgyémántok képesek, s Liszt ilyen "... bámulatraéltető legyőzhető találatom".⁸

Az említett időben, tehát még Oroszországban látott operák arra a megállapításra készítették Herzent, hogy benneük alapvetően fontos szerep jut a cselekménynek. Ezzel a gondolattal naplójeljegyzéseiben többször találkozhatunk, legvilágosabban az 1843. október 29-i bejegyzés tükrözi ezt: "Bármint is mondanak a vajfűlű zenészek, de a libretto, az operában kibontakozó dráma, nagyon fontos; így a zene nem elvonja hat, hanem a drámával együtt ragadja magával az embert, a hatás nem gyengül, hanem fokozódik".⁹ Példaként U.-F. Auber Fenella, vagy A portici néma, F. Halévy A zsidó lány (mindkettő E; Scribe szövegkönyve), valamint Rossini Tell Vilmos c. operáit hozta, melyekben -- különösen jól érzékelhetően az utóbbiban -- a zene a cselekménnyel harmonizálva, vagy éppen sőt korszakhatásával váltja ki a nézőben a kívánt effektust. A példákra kívül

Bellini Norma és Mozart Don Juan c. operáját is látta Herzen,¹⁰ tehát a források alapján kétségtelen megállapíthatjuk, hogy a negyvenes évek elején olyan operák előadásait látogatta, azokat a műveket értékelte nagyra, melyeknek eszlekményében az önkényellenesség, a szabadságesztés, felszabadító tartalom volt a központi kérdés.

Az emigrációs években Herzen sok színházi előadást látott Franciaországban, Itáliában, Angliában. Ezen időszak alatt szívesen látogatta az operaszínpadok produkcióját, a hangversenytermeket is. Létezését nyomon követve kitűnik, hogy látta, hallotta Mozart, Beethoven, Chopin, Gounod, Verdi műveit. Közülük elsősorban Mozart munkásságát tartotta jelentősnek, aki szerinte "... Mirabeau, az első életrevaló ember a zenében -- és jönnek még Dantonok és mások is".¹¹

Ugyanez a gondolat nyert megfogalmazást az "Emlékezések és elmélkedések"-ben (V. rész, XL fejezet) is. Itt Herzen barátjával, az idősebb Vogt-tal beszélgetve felidőzött egy 1851-ben Bernben hallott koncertre, melyen Haydn "Teremtés" oratóriuma hangzott el. A közönségre, s magára Herzentre sem lett nagy hatást ez az egyházi zene, ezzel szemben "Mozartnál ... számunkra ismerős élet szól, szereletről, szenvedéllyel dől, nem pedig imádkozik... Mozart zenéje korszakot nyitott, fordulatot hozott a fejekben, mint Goethe Faust-ja, mint 1789... Mozarttal forradalom és új század kezdődött a művészetben."¹² A nagy francia forradalom egyik vezéralakjához való hasonlítón, a Goethe-i, a forradalmi márciusban a vonatkozásban helytálló, hogy Mozart életformáját, életmódját tekintve is megkísérelt kitörni a feudális környezetből, megpróbálta a szabad művész független pályáját járni, s e gondolkodásmód kétségkívül zenéjében is tükröződött. S Mirabeau-Mozart után valóban jöttek mások, pl.: Beethoven, aki nagy tisztelettel viseltetett a francia forradalom iránt, akinek munkássága valójában forradalmi vonásokkal gazdagította az egyetemes zenei életet. Az 1853. június 16-án a M. Reichelnek írott levél azt is bizonyítja, hogy Herzen nem szerette a tudálékos, mesterkélt, cikornyás futamokkal teletűzdelt muzsikát, azt a bécsi kongresszus zenei ízlésének tartotta. Ha a levél meglehetősen homályban hagyja is, hogy mit is értett ezen a zenén, a változás fellétlen bekövetkezésének híte -- a zenében éppúgy, mint a társadalmi-politika színpadon -- Mozart, Beethoven, Chopin munkásságának elismerése, dicsőítése támpontot adhat, hogy milyen irányban

képzette az új zenei ízlést. A zenei ízlés új irányba fordult, a zenei ízlés új irányba fordult, a zenei ízlés új irányba fordult...¹⁴

Úgy vélem, a zenei ízlés új irányba fordult, a zenei ízlés új irányba fordult, a zenei ízlés új irányba fordult...¹⁴

A korabeli zenei ízlés új irányba fordult, a zenei ízlés új irányba fordult, a zenei ízlés új irányba fordult...¹⁴

Az emigrációs években Herzen sok színházi előadást látott Franciaországban, Itáliában, Angliában. Ezen időszak alatt szívesen látogatta az operaszínpadok produkcióját, a hangversenytermeket is. Létezését nyomon követve kitűnik, hogy látta, hallotta Mozart, Beethoven, Chopin, Gounod, Verdi műveit. Közülük elsősorban Mozart munkásságát tartotta jelentősnek, aki szerinte "... Mirabeau, az első életrevaló ember a zenében -- és jönnek még Dantonok és mások is".¹¹

Herzen, ¹⁰ tehát nagy a nagyvesszeségeket elérte szabadságáért,

látott Francia-
en látogatta az előzetését nyomon Chopin, Gounod, ta jelentősnek, ében -- és jön-

sok és elmélke-
zal, az ifjúság-
lott koncertel-
sége, a nagóra
ésben "Mozart-
adálytal dalol,
adálytal hozott
aradalom és új
falom egyik ve-
re ében a ve-
t lekintve is
szabad művész

l zenéjében is
l.: Beethoven,
l, akinak mag-
gyelmes zenéi
l azt is bizo-
ikornyas fut-
fzlésének tar-
mit is érielt
z -- a zenében
Beoven, Chopin
ilyen irányban:

képzette el Herzen a zenét világi fejlődését. Az operákról szólva megemlíthetjük azt, hogy Herzen "világi operának" nevezte Verdi Traviátóját, ¹¹ a Don Juanról pedig azt mondta: "alkalmasabb volna, mondván, hogy a zeneszerző egy "szociális műből középszerű operát komponált..." ¹⁴

Úgy vélem, Verdi esetében -- a szövegekönv valóban észrevehető, fel-
rögható gyarlóságai ellenére -- nem foghatjuk el a fenti megállapítást,
hiszen a bukott nő szerepe, a felelőtlenség feloldozása -- tehát a vendégszóló
-- zenedramaturgiailag is kifejeződik az operában, a Gounod Faust-ja -- a
-- kétségkívül érezhető zeneti egyensúlyosság, a nem mindig logikusnak tűnő
fejlődés, a muzikusszerűség ellenére is -- az operatörténelem napjainkig
számra tartott, sokszor játszott darabja.

A korabeli Európa színpadain nagy sikerrel szereplő énekes előadómű-
vészek közül Herzen igen elismerően említette Pauline Viardot (1821--1910)
tehetségét. A pályáját a harmincas évek végén Brüsszelben kezdte, majd Pá-
rizsban folytatva orosz szoprán énekesnő 1843-ban vendégszerepelt először
Oroszországban; Rossini-, Bellini-, Mozart-operákban lépett fel, kimagas-
ló sikerrel. Énekesművészetéről az orosz zenétől kiválóságú (köztük
Glinka is) nagy elismeréssel vélekedtek. Herzen Turgenev révén került
közelbe ismerettségbe a Viardot családdal. A külföldre érkezés első napjai-
ban, Berlinben látta az énekesnőt a Sevillei borhóly c. operában, s sze-
rinte az "... csodálatos bájja Peina volt." ¹⁵ A már említett M. Rei-
chelhez (r) levélben Turgenev azt írta Chopin vezülségéről, melyek Viardot
"... különleges bájja és bájja adásával..." ¹⁶ adták elő Londonban.
Jóleső érzéssel nyugtázta Herzen ezt is, hogy a Viardot-család sokat tett
Európában Oroszország megismeréséért, arra utalva, hogy Luis Viardot
Puskina, Gogol, Turgenev elbeszéléseit fordította franciára, Pauline re-
pertoárjában pedig orosz dalok is szerepeltek. A Londonban fellépő elő-
adóművészek közül Herzent különösen emlegette Marietta Piccolomini (1834-
1899) olasz énekesnő, aki a Traviátában "... temperamentummal és bájja-
tal..." ¹⁷ tehetséggel alakította, énekelte szerzőjét, valamint a szin-
tén olasz Adolina Patti (1843--1919), aki a Sevillei borhólyban és a Don
Juanban énekelte főszerepeket, Herzen szerint nagyszerűen. ¹⁸

Az emigrációs években Herzen különösen nagy fontosságot tulajdonít-
tott annak, hogy Európa számára Oroszországot minél több oldalról, minél

valódiabb arculatával mutassa meg. Írói, irodalomkritikai, publicisztikai tevékenységével e területen elismerten nagy szerepet játszott. Ebből az aspektusból érthető, hogy felfigyelt az orosz zene külföldi propagálóra, népszerűsítőire is. A legnagyobb jelentőségének J. Ny. Golicin herceg (1823--1872) londoni koncertjeit tartotta, az 1859-62 közötti szerepléseit leveleiben, a Kolokollban (1860. július 15; 1861. május 1.), az "Emlékezések és elmélkedések" Apogaeum és perigaeum c. fejezetében is méltalta. Már önmagában azt a lényt is fontosnak ítélte meg, hogy egy orosz arisztokrata -- az angol közönség nem kis ámulatára is -- "emberi foglalatosságot" választott, s "... mint minden művész saját munkájából, tehetségéből kezd élni. - ...", de elsődlegesen szükségszerűnek tartotta kiemelni, hogy Golicin koncertjei "... teljesen oroszok".¹⁹ A koncertek programjaiban orosz dalok, Glinka operáiból részletek, a Golicin-kompanálta, a Kolokol szerkesztőjének ajánlott Herzen--Valse, a jobbágyfelszabadítás (kezdetben még ünnepek volt) alkalmából írt szimfónia szerepltek.

E koncertek méltatásán kívül említést érdemel még, hogy Herzen 1868 áprilisában Párizsban találkozott a XIX. század második fele orosz zenei életének kiemelkedő szervező egyéniségével, az 1859-ben alakított pétervári Orosz Zenei Társaság, s az 1867-ben létrehozott Konzervatórium vezetőjével, A. G. Rubinsztein-nel (1829--1894). Ogarjovnak felkérte hangvétele levélben számolt be a sikeres koncertről, ugyanakkor elégedettségét is kifejezte, miszerint Rubinsztein nem riadt meg attól, hogy a Herzennel való személyes találkozás számára kedvezőtlen következményekkel vonhat maga után Oroszországban.²⁰

A zenéről szóló fejtegetéseink záróaként érdemes idéznünk H. A. Tucsikova-Ogarjeva visszaemlékezéseinek néhány sorát. Herzen és a zenei kapcsolatára utalva az alábbiakat írta: "Ha Herzenben mégis lehetségesnek tartanánk valamiféle hibát, akkor az a zene meg nem értése ... A hatalmas Haydn, a maga nagyszerűségével, a sokszínű és zseniális Beethoven, Mozart és a zenei világ más kiválóságai nem voltak teljesen elérhetőek Herzen számára, nem ragadták meg figyelmét".²¹

Az idézett gondolat tartalmaz ugyan részgazságot, de egészen aligha fogadható el.

Kétségtelen, hogy Herzen nem foglalkozott elmélyülten a zenével, de

nem volt teljesen megelégedett, hogy valami komoly (műt) jav, később fordosv) ai viták kísérőjeként folytak, melyekből t) méltakédek, IV. rész ként a kör tagjai jel

Tucsikova-Ogarjev) hogy Herzen és a zen) résre méltó pozitív) nemzet) opera érték) elismerése, Wagner z) utalás, stb.) -- tal)

A teljességet, s) lésőt, vagy akár egy) zentől nem kérhetji) az operákról, hangve) mélyül) zeneelméleti) különítéssel, a) z) operaszereplő. hangve) megjegyzéselt, az em) említett hűsi-fűsi) is, hogy teljessé) magyarázat nélkül ny) hibállannak. (Példak) rasztalás.)

Nem mentes el) Gervais és Vicuxtom) Irónikus megjegyzés) nije"-ként számon tar) legjelesobb hegerfime) hangszerjátékuk tech) tiszt esetében az tel) két belga művész e li

publicisztikai
zett. Ebből az
propagálóra,
Golicin herceg
ülti szereplő-
s I.), az "Em-
előben is mélt-
bogy egy orosz
"emberi foglala-
nokájából, te-
rűnek tartotta

A koncertek
Golicin-kompo-
jobbágyfeleza-
ánia szereplő-

gy Herzen 1868
te orosz zenei
akított péter-
vatórium veze-
kes hangvételű
gödöttségét is
Herzennél va-
et vonhat maga

időznünk II. A.
ezen és a zenei
lehetőségeink
... A hatalmas
thoven, Mozart
thotók Herzen

, de egészében
a zenével, de

nem volt teljesen gyatlal a revöltozo sem. A XIX. század első felében meg lehetne mondani, hogy volt a zene iránti érdeklődés az orosz irodalom képviselői körében (példaként vezatható Mikojevszkij, Grigorjev, Priblin, Dugujev, később Turgenyov, Tolstoj), a Sztankevics-körben pedig, a filozófiai viták kísérőjeként, kifejezetten zenével kapcsolatos beszélgelések is folytak, melyekben Herzen is aktív részese volt. (Ld. Lemélkezések és elmélkedések, IV. rész, XXV. fejezet). Ezen érdeklődés és viták eredményeként a kör tagjai jelentős zenei ismeretekre is szert tettek.

Tucskova-Dugarjova fenti megállapításából az viszont elfogadható, hogy Herzen és a zene kapcsolatában -- a kétségtelen fellelhető, elismerésre méltó pozitívumok mellett (érdeklődés a népzene iránt, az orosz nemzeti opera értékeinek felismerése, Mozart és Beethoven nagyságának elismerése, Wagner zenéjére mint a jövő művészet lényeges elemére való utalás, stb.) -- találunk bizonyos hiányosságokat is.

A teljességet, a korabeli zenei világ jelentős képviselőinek értékelését, vagy akár egy-egy operaszerző munkásságának álló elemzését Herzentől nem kérhetjük számon. Azt viszont feltétlenül látnunk kell, hogy az operáról, hangversenyekről általa írottakban nem találkozzunk sem elmélyült zeneelméleti fejtegetésekkel, sem a zenei irányzatok világos elkülönítéssel, jellemzésével. Véleménye helyenként alig több az általános operaszerzői megbecsülésig (villanógyógy). Az egyik esetében elfogadott megjegyzését, az orosz népdalról, nem zenei szempontból, hanem a már említett hősi-epikus jellegéről, a zenei szereplőitől, meg kell említeni az is, hogy felszólalásai általában nem zenei, hanem politikai indok és meggyarazat nélkül nyilvánították. (Még csak ilyen jellegű álláspont nem bizonyult hibátlanok. (Példaként említhető a zenei és operai művészetéről írott elemzésiállítás.)

Nem mentes ellentmondástól az az elítélő megállapítás sem ahogyan Gervais és Vieuxtemps művészetéről értékelte Herzen. A komóly, már-már ironikus megjegyzés arról inkább meg lehet érteni, hiszen a "gordouka Fagani-nije"-ként számon tartott A. J. Gervais, vagy a romantikus irányzat egyik legjelesebb hegedűművésze, A. Vieuxtemps is virtuozitásig fejlesztették hangszerjátékok technikáját, mint például Liszt a zongorajátékot, s míg Liszt esetében az halvány elismerés, csodálatot váltott ki Herzennél, a két belga művész e népszerűségükkel nem értékelték jelentőségének, érdemének

megfelelően.

Jóllehet Herzen nem elsősorban a zenekritika területén alkotott maradandót, úgy vélem, e vonatkozású megjegyzései is értékes hozzájárulást tesznek hozzá ahhoz a képzetnek, amit Herzen és a művészetek viszonyáról rajzolhatunk.

Jegyzetek

1. Herzen, A. I.: Szobranyije szocsinyenyij v tridcatyi tomah. Moszkva, 1954--65. I. II. sztr. 217. (a továbbiakban: Szobr. szocs.)
2. Szobr. szocs. I. XVIII. sztr. 173.
3. Szobr. szocs. I. XXVII. sztr. 146.
4. Szobr. szocs. I. XXII. sztr. 77.
5. Szobr. szocs. I. XXII. sztr. 77.
6. Sztaszov, V. V.: Izbranniye szocsinyenyija v. 3-ty tomah. Moszkva, 1952. I. 3. sztr. 409--434.
7. Szobr. szocs. I. XXII. sztr. 147.
8. Szobr. szocs. I. II. sztr. 279.
9. Szobr. szocs. I. II. sztr. 313.
10. Szobr. szocs. I. XXII. sztr. 92.
11. Szobr. szocs. I. XXV. sztr. 71.
12. Szobr. szocs. I. X. sztr. 167.
13. Szobr. szocs. I. XXV. sztr. 350.
14. Szobr. szocs. I. XXVII. sztr. 349.
15. Szobr. szocs. I. XXIII. sztr. 9.
16. Szobr. szocs. I. XXV. sztr. 71.
17. Szobr. szocs. I. XXV. sztr. 350.
18. Szobr. szocs. I. XXVII. sztr. 349.
19. Szobr. szocs. I. XIV. sztr. 291.
20. Szobr. szocs. I. XXIX. sztr. 306.
21. Tucsikova-Ogarjova, N. A. Voszpominanyija "Academia", Leningrád, 1929. sztr. 399--400.

Ференц Калло: Герцен

А. И. Герцен
его время. Он не
дист, но он был
образительном

Вопросы музы
театра, в его дни
Герцен высоко о
Моцарта. Герцен
привлекли его по
и молодичности.
сал о "чисто русс
Рубинштейна.

В высказыва
связи этого вида

Ференц Кало: Герцен и музыка

А. И. Герцен занимает особое место среди русских передовых людей 19-го века. Он и популяризатор, и критик, и писатель, мыслитель, публицист, но он высказал ряд интересных суждений и о литературе, театре, об изобразительном искусстве, архитектуре, и о музыке.

Вопросы музыки обсуждались в кругу Герцена, он ходил на концерты, в театры, в его дневнике, в письмах много высказываний по оперным вопросам. Герцен высоко оценил искусство и талант П. Визардо, Ф. Листа, творчество Моцарта, Бетховена, Гайдна, Шуберта и т. д. Оперы Госсини и Д. Обера привлекали его не только историческими сюжетами, революционным пафосом, но и мелодичностью. Он оценивал русскую национальную музыку, с гордостью писал о "чисто русских" концертах в Лондоне Голицына, об успехе в Париже А. Рубинштейна.

В высказываниях Герцена на тему музыки тоже чувствуется требование связи этого вида искусства с жизнью.